

Myter om bibeloversættelse

(Iver Larsen, Oktober 2003, revideret november 2016)

Der findes tre almindelige myter om bibeloversættelse, som især trives på de teologiske fakulteter:

1. Man får den mest pålidelige oversættelse ved at bruge universitetsteologer som oversættere
2. Den ordrette form for oversættelse er den mest pålidelige gengivelse af en bibelsk tekst
3. Den autoriserede oversættelse er mindre "farvet" af en speciel teologi end andre oversættelser

Den første myte går i Danmark tilbage til universitetsteologen Hans Povlsen Resen, dengang han forkastede Luthers principper for bibeloversættelse og lavede sin egen ordrette og temmelig uforståelige oversættelse i 1604-07. Universitetsteolog og ærkebiskop Hans Svane reviderede denne oversættelse en smule og fik den udgivet som Danmarks autoriserede bibeloversættelse i 1647. Hans Svane var en stor fortaler for enevælden, og det er måske grunden til, at vi i dag i Danmark stadig har én bestemt oversættelse som er kongeligt autoriseret? Det må være et levn fra enevælden, og hører ikke hjemme i et moderne pluralistisk og oplyst samfund. Den resen-svaningske tradition er stadig den herskende i danske teologiske kredse og derfor også inden for Det danske Bibelselskab, der styres af teologer frem for sprogfolk.

Udsagn nummer 1 er en myte, fordi universitetsteologer ikke har den fornødne sprogvidenskabelige uddannelse inden for kommunikation og oversættelsesprincipper. Når det drejer sig om oversættelse, er de amatører. Det er der ikke noget mærkeligt i, da uddannelsen ikke tager sigte på at uddanne professionelle bibeloversættere. Og den form for "oversættelse" fra græsk og hebraisk, man lærer på det teologiske fakultet, er i direkte modstrid med de normale, sprogvidenskabelige principper for oversættelse og kommunikation, som man lærer på de lingvistiske institutter.

Den teologiske filosofi omkring bibeloversættelse er, at man bør producere en tekst, der ligger så tæt som muligt ved originaltekstens form uden at tage væsentligt hensyn til, om den oprindelige mening bliver kommunikeret på forståeligt dansk. Det drejer sig ikke om en kontrast mellem ældre dansk og nudansk, men om en grundlæggende forskellig filosofi omkring, hvad kommunikation og oversættelse er. Det er grunden til, at der findes så mange uforståelige passager i den autoriserede oversættelse fra 1992. Tag blot Rom 3,25 som et eksempel, men der er mange andre. De enkelte ord er danske, men de bibelske specialord, den kluntede ordsammenstilling og de uheldigt valgte konjunktioner gør, at den oprindelige mening tabes på gulvet. Resultatet er, at denne type oversættelse rejser en barriere mellem bibelens budskab og den almindelige befolkning. Teologer kan *måske* forstå den oversatte tekst, men at forvente, at almindelige mennesker skulle kunne forstå den, er ude af takt med virkeligheden. Er det så underligt, at danskerne er blevet fremmedgjorte overfor bibelen? Den er et museumsstykke, der godt nok står på hylden, men kun tages ned og støves af ved særlige lejligheder.

Myte nummer 2 er temmelig udbredt blandt teologer over hele verden, mens ingen professionelle oversættere tror på den. Den skyldes primært den måde, man lærer at "oversætte" på, hvis man tager sin uddannelse på et teologisk fakultet i stedet for på et sprogvidenskabeligt institut eller en translatørskole. Den eneste måde at komme den myte til livs på er at få professionelle (bibel)oversættere til at foretage oversættelsen i samråd med teologer. Det dur ikke at lade teologer lave oversættelsen i samråd med professionelle oversættere, med mindre teologerne er villige til at blive omskolet og lære mere om sprogvidenskab, kommunikation og alment accepterede principper for oversættelse.

Der er to hovedårsager til, at den ordrette type af oversættelse, som den autoriserede er et eksempel på, taber så meget af den oprindelige mening.

For det første tager den ikke hensyn til målgruppens referenceramme. Den spørger ikke, om målgruppen forstår den religiøse og kulturelle baggrund for den oprindelige tekst. Hvis målgruppen var teologer, ville det ikke være så alvorligt, for de har studeret denne baggrund, og kan derfor i mange tilfælde til en vis grad forstå en ellers uforståelig oversættelse, spækket med bibelske specialord. Men hvis målgruppen er en gennemsnitsdansker, bliver resultatet en oversættelse, der i mange tilfælde ingen mening giver og i enkelte tilfælde en forkert mening. Læseren af oversættelsen får slet ikke det samme ud af teksten, som den oprindelige læser eller tilhører ville have fået ud af den oprindelige tekst. Et par eksempler fra Romerbrevet kap 3,21 og 25: "Nu er Guds retfærdighed åbenbaret uden lov, bevidnet af loven" (1948 oversættelsen er langt bedre). "Ham gjorde Gud ved hans blod til et sonoffer ved troen".

For det andet bruger de ordrette oversættelser ikke normalt dansk, men et hybridsprog, der er en sammenblanding af hebraisk og græsk grammatik med danske ord. Selv om ordene er danske, er udtrykkene og sammenstillingen af sætningerne udansk. Prøv blot at læse hele Rom 3,25-26, der består af én lang, knudret og temmelig uforståelig sætning. At der er brugt forkerte konjunktioner, gør sagen endnu værre.

Myte nummer 3 bunder i en manglende forståelse for kommunikation. Enhver oversættelse vil være farvet af oversætteren, og det gælder også de mere ordrette oversættelser. Det tydeligste eksempel på en sådan farvning i den autoriserede oversættelse er de passager, som bruges i folkekirkens liturgi. Tag for eksempel Markus 10,13-16:

De danske lutherske oversættelser siger alle, at "de *bar* nogle *små* børn til Jesus". Det siger grundteksten bare ikke. En mere korrekt oversættelse af det græske verbum ville være "bragte" eller "kom med". Alle engelske oversættelser siger "brought" og den tyske Lutherbibel siger "brachten". Ingen engelske siger "carried". De danske oversættelser fordrejer bevidst eller ubevidst teksten til at sige, at der nødvendigvis er tale om småbørn, der ikke selv kan gå. Men ifølge grundteksten kunne det sagtens være børn op til ca. 12 år. Både Lutherbibelen og Die Gute Nachricht siger blot "Kinder", og det ville være mere nøjagtigt efter grundteksten blot at sige "børn" på dansk.

Dernæst siger den danske, at "Guds rige er deres". Det er uklart, hvad der menes med det. Mange bibellæsere husker sikkert, at oversættelsen fra 1948 sagde: "Guds rige hører sådanne til". Her er den gamle oversættelse bedre og mere nøjagtig. Det gælder

utallige steder, at 1948 oversættelsen er betydeligt bedre end 1992 oversættelsen. Lutherbibelen siger "solchen gehört das Reich Gottes" og Die Gute Nachricht siger "für Menschen wie sie steht Gottes neue Welt offen." Der er ikke tale om, at Guds rige i konkret forstand er børnenes – hvad det så end måtte betyde - men at børnene er eksempler på mennesker, som har en sådan afhængighed, tro og tillid, at de kan komme ind i Guds rige.

Jeg foretog for længe siden en analyse af pålideligheden af en række danske oversættelser ved at studere, hvordan de hver især havde klaret 74 lidt vanskelige steder i NT. Jeg målte nøjagtigheden af oversættelsen, ikke ud fra, hvor tæt ordene var på grundteksten, men hvor tæt den var på at kommunikere den oprindelige mening på normalt dansk. Resultatet, som naturligvis skal tages med et gran salt, var følgende: Den autoriserede fra 1907: 13,5%, den autoriserede fra 1948: 14,9%, den autoriserede fra 1992 10,8%, Skat-Rørdam 17,6%, Seidelin 36,5%, hverdagsdansk fra 1992 62,2%. (Flere detaljer kan ses på www.hverdagsbibel.dk).

Selv om der er subjektive antagelser og uøjagtigheder i denne analyse, er tendensen klar. Den autoriserede fra 1992 er ud fra en sprogvidenskabelig og kommunikationsmæssig analyse den, der klarer sig dårligst, når det drejer sig om at kommunikere den oprindelige mening til almindelige danske læsere.